

עומק הפשט

בס"ד, יום ד' פרשת וילך ג' תשרי תשע"ט,
גליון נושא בענינא דיומא.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'דיני ערבות ללולב'

עֲנַף עֵץ עָבֹת

מצוה: כתוב בתורה (פרשת אמור, ויקרא כג מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן... וְעֲרַבְתִּי נָחַל וּגו'. לד' מינים צריך לקחת שתי ערבות. בגליון הנוכחי נלמד, איך לבחור ערבה מהודרת.

1. סימני כשרות הערבה

מבואר בגמ' (סוכה דף לד.) ונפסק בשו"ע (סימן תרמז סעיף א) שבכדי לבחור ערבה כשרה, מעכב שיהיו בה שלשה סימנים, וכתב בבכורי יעקב (ס"ק א) שלא מצוי שיהיה סימן אחד בלי השני. ועורך המשנ"ב (ס"ק ו) שלפעמים נערים קטנים קוטפים את הערבות למוכרם, והאחריות מוטלת על הקונה לבדוק את סימני הערבה, שאכן היא כשרה. [יש לציין שבמציאות, כיום בשוק ארבעת המינים, כמעט כל הערבות יש בהם את שלושת סימני הכשרות].

ואלו הם הסימנים:

א. העלה משוך כנחל, כלומר עלה ארוך וצר, ולא עגול כמו צפצפה.

ב. חוד העלה חלק ללא פגימות מסביב לעלה. ואם יש פגימות דקות, כשר. החזו"א זצ"ל (שלמי תודה סימן סא אות יא) הכשיר הערבות שגדלו על גדות הירקון אף שהיה להם פגימות קלות.

ג. קנה הערבה אדום, וכתב הרמ"א (שם) שאפילו אם הקנה עדיין ירוק, כל שאינו לבן ממש, כשר, כי סופו להתאדם מהשמש. ומכל מקום יש הידור לקחת קנה אדום קצת, כפי שנהג הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה ארבעת המינים פרק י הערה 49) שהידור לעצמו לקחת ערבה שהקנה האדים, לפחות קצת.

2. גדל על הנחל

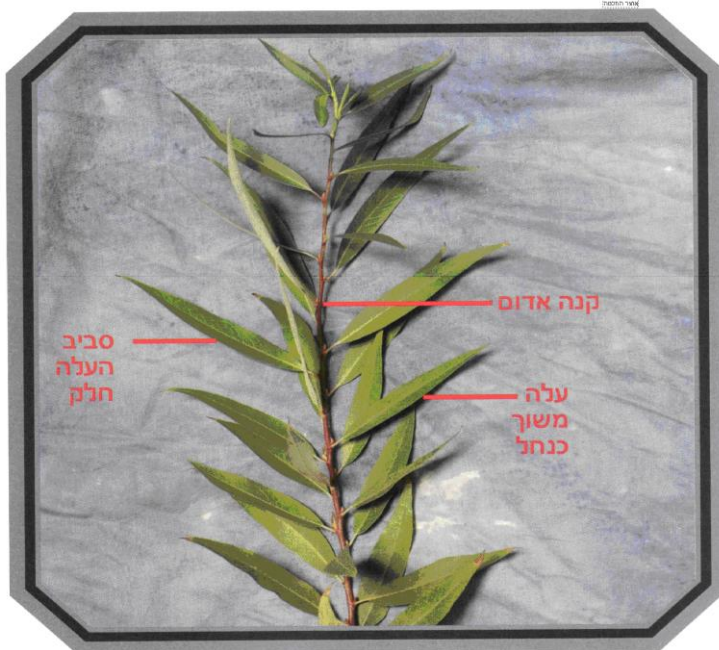
למרות שלשון הפסוק הוא עֲרַבְתִּי נָחַל, מפורש בגמ' (סוכה דף לג:) שכשר גם ערבות שלא גדלים על הנחל. ופירשו רש"י ותוס' והר"ן שגם ערבות שלא גדלים על הנחל כשרים, אך 'מצוה' לקחת

ארבעת המינים למהדרין

רכה

מהי ערבה

סימני הערבה הם שלשה: א. קנה אדום ב. עלה ארוך וצר ג. סביב העלה חלק ללא פגימות [א].

[א] שו"ע סימן תרמ"ז סעיף א', ויעוי' במשנ"ב שם בסק"ב שכתב וז"ל ועיין בפמ"ג שכתב דכל ג' סימנים צריך ואם חסר אחד מהם פסול, ובבכורי יעקב כתב שאין מצוי זה בלא זה, ז"א שאם הוא מין ערבה בודאי שישנם את כל שלשת הסימנים.

עמוד מס 228 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

פנינים

החלפת ערבות כל יום!

כל יום: מבואר ברמ"א (סימן תרנד סעיף א) משום 'הידור מצוה' נוהגים לקחת כל יום ערבה חדשה. וכן בנימוקי או"ח ובמנהגי הדברי חיים מצאנז ז"ע החזיקו את המנהג להחליף כל יום.

מפורש ברמ"א שהצורך להחליף ערבות הוא משום 'הידור מצוה', ולכן אם הערבה טרייה ורעננה (על ידי שהניחו במים, או שארזו בוואקום, מגבת לחה, נייר כסף, ועוד) לכאורה אין ענין להחליף!

לא כל יום: כתב הרדב"ז (טעמי המצוות מצוה קיח), שאין להחליף את הערבות כל החג כי הערבות נגד הרשעים, שאין להם טעם וריח, ועדיף שיהיה כמוש, שלא לתת כח לס"מ ולחיצונים.

וכתבו הג"ר דוד קולדצקי שליט"א (שונה הלכות תורת המועדים סימן תרנד אות ד), והג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א (שו"ת שבט הקהתי חלק ד סימן קעח), שרבים נוהגים לא להחליף את הערבות כל יום, ולא כהרמ"א, כי יש בזה טעם על פי סוד, כמבואר ברדב"ז.

בספר מנהגי החת"ס זצ"ל (פרק ח סימן י) מובא שהחתם סופר לא החליף הערבות בכל יום, וכן מנהג הגה"ק מבעלזא ז"ע. ומנהג החזו"א והסטייפלער זצ"ל (אורחות רבנו חלק ב עמוד רצו) להחליף מידי שנים או שלשה ימים (פסקי תשובות סימן תרנד ס"ק ב).

וכתב בספר הלכות חג בחג (ארבעת המינים פרק ו הלכה יד), אם הערבה נבולה וכמושה וכשירה רק בדיעבד, לכל הדעות מצוה להחליפה. והוסיף טעם נחמד, במנהג שלא להחליף כשאין צורך, "דכיון דאיתעביד בה מצוה חדא, ליתעביד בה מצוה אחרית". ודימה לזה המחלוקת שמצינו לגבי נר חנוכה האם להחליף את הפתילות כל יום, או שעדיף להדליק באותם פתילות שקיים בהם המצוה הראשונה.

פליאה: כואב הלב לראות אנשים, שמשקיעים במינים מהודרים בשווי מאות שקלים, ולעיתים רוכשים כמה אתרוגים מכל הזנים, ואילו ערבות מתפשרים על סוג פשוט שמחירו יותר זול בשקלים בודדים, וכן מתעצלים להחליף ערבות במהלך החג, וכאשר מגיעים ל'הושענא רבא' בקושי הערבות כשרות לברכה, אחרי שכמשו ונבלו העלים. כמובן שאין אנו מפקפקים, על הנוהגים כן ממנהג אבותיהם להקפיד לא להחליף את הערבות, על פי דברי הרדב"ז הנ"ל.

באמריקה המנהג הנפוץ לקחת 'ערבות שאץ' (ערבות מונסי), שיותר חזקות מהערבות המצויות בארץ ישראל, ובהם מצד המציאות אין ענין להחליפם כל יום, ורק ב'הושענא רבא' יש מחליפים. [וכן מרוויחים שהעלים עומדים זקופים עם ראשם למעלה, ואין חשש שאין העלים עומדים דרך גדילתן, ואין חשש של 'נדלדלו' עליה מהקנה].

עצה טובה שמעתי מחכם אחד שליט"א, לקנות בערב החג כמה חבילות של ערבות שיהיה זררבה, לכל ימי החג, לכשירצה להחליף, וכך לא יצטרך להסתפק כל יום האם אכן הערבות כבר נפסלו או לא.

מוקצה למצותו: כתב בספר נימוקי או"ח כשמחליפים ערבות אם הם עדיין כשרים, יש ליזהר להצניעם במקום משומר עד אחרי החג, כי הוקצו למצותם לכל שבעה (יש לדון אם ראוי לפוסלם בידים, בכדי שיוכל לזורקם). ❖

ערבות שגדלו על הנחל. אמנם הרא"ש והרמב"ם מפרשים שרק צריך 'מין הגדל בנחל', ואין ענין לקחת ערבות שגדלו על הנחל.

הטור מביא יש אומרים שלכתחילה יקח ערבות הגדלים על הנחל. מאידך הט"ז (סימן תרמז ס"ק ב) כותב להיפך שעדיף לקחת ערבות שאינם מהנחל, כדי להראות את החידוש שהם כשרים. המשנ"ב (ס"ק ג) נוטה להקל כדעת הט"ז, שלא צריך לדקדק בזה. [ויש מעדיפים ערבות שלא גדלו על הנחל, משום שערבות שגדלו בנחל נוטות להתייבש יותר מהר].

שיעור הערבה ג' טפחים

עמוד מס 245 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

דבר מענין, כתב בספר **מעורר ישנים** (פרק כו אות קנב) שיש להדר לקחת ערבות מנחל דוקא, הואיל ונפיק מפומיה דהקב"ה, (כעין הגמ' בסוכה דף לב: "רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא").

בערבה כמו בלולב, אין פסול של ערלה וטבל, אבל דין 'לכם' ישנו, ולכן אין לקנות ערבה מקטן, כפי שהתבאר בגליון 178 לגבי אתרוג, כמה פרטי דינים בזה. הבעיה הזו הכי מצויה בערבות, כי הרבה ערבות נקנות אצל ילדים שמוכרים בחוצות, וצריך לשים לב.

ערבה מורכבת פסולה, אך בסתמא לא חוששים שהערבה מורכבת, כי אינו מצוי (הלכות חג בחג ארבעת המינים פרק ו הלכה טז).

3. אורך הערבה

נפסק בשו"ע (סימן תרנ סעיף א) לכתחילה שיעור אורך הערבה 12 אגודלים (שלשה טפחים, כל טפח 4 אגודלים), שהם לדעת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ ולדעת החזו"א כ-30 ס"מ. אך בדיעבד מספיק אורך של 10 אגודלים (שנים וחצי טפחים, כל טפח 4 אגודלים), שהם לדעת הגר"ח נאה כ-20 ס"מ, ולדעת החזו"א כ-24 ס"מ. וכתב המשנ"ב (ס"ק א) שהשיעור הוא בעץ עצמו, לא כולל גובה העלים שבולטים מעל הענף.

פסולים בערבה

4. יבשה וכמושה

למדנו במשנה (סוכה לג:) ונפסק בשו"ע (סימן תרמז סעיף ב) ערבה שיבשו רוב עליה, פסולה. והגדיר הרמב"ד (תמים דעים) ונפסק בבכורי יעקב (ס"ק ד) הובא **בשער הציון** (ס"ק ו) שיבש נקרא 'משכלה הירקות לגמרי'. אבל אם רק נפרך בציפורן ולא כלה הירקות שבו, כשר, כמו שהכשיר השו"ע (סימן תרמו סעיף ז) בהדס. ומוסיף הערוך השולחן (סעיף ח) שאי אפשר לפסול ערבה בנפרך בציפורן, כי מצוי מאד שהיא מגיעה לכך אחרי יום אחד. יש לציין שהפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק ב) מסתפק, אולי ערבה חמורה מהדס ונפסלת בנפרך בציפורן.

נפסק בשו"ע (שם) ערבה כמושה כשירה. דעת המגן אברהם שלכתחילה לא כדאי לקחת ערבה כמושה, והאליה רבה מכשיר גם לכתחילה. והכריע המשנ"ב (ס"ק יא) כיון שהערבות מצויות, טוב להדר לכתחילה. ערבה שראשי העלין נשרפו מחמת השמש, כתב בחוט שני (סוכות עמוד רפט) שהיא כשירה.

5. נקטם ראשה

כתוב במשנה (סוכה לג:) ונפסק בשו"ע (סימן תרמז סעיף ב) נקטם ראשה פסולה וכתב במשנ"ב (ס"ק י) הובא בכף החיים (ס"ק טו) שהכוונה שנקטם העץ עצמו, אבל אם נקטם רק העלה העליון, דינו כשאר העלים.

לבלוב: דעת הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל (ארחות רבינו חלק ב עמוד רנג), שערבה בלא לבלוב (עלה צעיר וקטן בראש ענף הערבה) כשרה לכתחילה, ואין כאן שאלה של נקטם עצו, כי רק העלה העליון נפל. והג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (שו"ת אבן ישראל חלק ט הערות על המשנ"ב סימן תרנ סעיף א)

מסביר את טעם ההכשר בנפל הבלבוב, כיון שלא ניכר שנקטם, ולכך קהל ישראל עד הדור האחרון לא חיפשו ערבה עם לבלוב. [משמע מדבריו, שכשר אפילו כשנפל הבלבוב אחרי הקטיפה מהעץ].

ודעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י דבר הלכה כג) שערבה בלא לבלוב כשרה, בתנאי שנשר בעודו בעץ, כדרך גידולו שנופל העלה. אבל אם נפל אחרי תלישת הערבה מהעץ, פסול, שמא נקטם מהעץ, אבל ערבה בלא לבלוב כשרה ולא חוששים לנקטם, אלא תולים שנקטם בדרך גידולו, כפי שמצוי בדרך כלל. אמנם לעצמו החמיר לכתחילה, לקחת ללולב ולהושענא רבה ערבות עם לבלוב, כמנהג ירושלים, כיון שדעת המגן אברהם (תרמז ג), שלכתחילה אין לקחת ערבה שנשרו מקצת עליה. ובחיים וברכה כתב שעדיף 'לבלוב', כי עיקר הכשר הערבה בראשו. ועיקר הטעם שהקפידו בירושלים לקנות ערבות עם 'לבלוב' שבכך בטוח שאינו 'נקטם' (חוט שני עמוד רפט).

נשרו עליה: נשרו רוב העלים בשיעור הג' טפחים פסול, נשרו מקצת העלים כשר. וכתב המשנ"ב (ס"ק יא) כיון שהערבות מצויות צריך להקפיד לכתחילה לא לקחת ערבה שנשרו מקצת עליה.

זהירות: כתב המגן אברהם (סימן תרמז סעיף א) יש לזהר כשמכניסים את הערבות לתוך ה'קושיקאל', שלא יפלו עליהם על ידי דחיפת הערבות.

סיכום הגיליון:

6. דינים העולים

- א. ערבות: חובה לבדוק שיש בערבה שלושת סימני כשרות, א. עלה משוך כנחל, ולא עגול כצפצפה. ב. חוד העלה חלק ללא פגימות. פגימות דקות כשר. ג. קנה ערבה אדום, או ירוק. לבן פסול.
- ב. גדל על הנחל: ערבות שאינם גדלים על הנחל כשרים. ויש אומרים שמצוה לקחת ערבה שגדלה על הנחל. ויש חולקים.
- ג. אורך: שיעור הערבה, בעץ עצמו ללא העלים, לכתחילה לדעת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ ולדעת החזו"א כ-30 ס"מ. ובדיעבד מספיק לדעת הגר"ח נאה כ-20 ס"מ, ולדעת החזו"א כ-24 ס"מ.
- ד. נקטם: נקטם ראש ענף הערבה פסול, נקטמו העלים העליונים כשר. ערבה בלי לבלוב כשר לכתחילה, ומנהג ירושלים לדקדק לקחת דוקא 'לבלוב'.
- ה. נשרו: אם נשרו מקצת העלים כשר, נשרו רוב העלים פסול, ולכתחילה יש להקפיד שלא נשר שום עלה.
- ו. החלפת ערבות: משום 'הידור מצוה' נוהגים להחליף כל יום ערבה חדשה, (והערבה מוקצה לכל שבועה) ויש מעדיפים לא להחליף כל יום מכמה טעמים. אך אם נכמש וכשר רק בדיעבד יחליף. ❖

עומק הפשט

הגיליון הוקדש לזכות

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

ולהצלחת הרב י.ז.ו.
שליט"א ומשפחתו
שיחיו, לשנה טובה
ומתוקה, שנת אושר
ועושר, נחת והרחבה,
ופרנסה בריוח, וימלא
ד' כל משאלות לבם
לטובה, אמן.

הנושא לשבוע הבא; מצות איגוד הלולב

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!
ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.
אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

מערכת 'עומק הפשט'
מאחלת לאלפי קוראי
הגיליונות, ולכל בית
ישראל, שנת אושר
ועושר, שנת גאולה
וישועה, שנה טובה
ומתוקה!

